UMĚLECKÉ PAMÁTKY

11

CHRÁM SV. PANNY BARBORY V KUTNÉ HOŘE.

NAKLADATEL F. TOPIČ V PRAZE

Cena K 1·50

UMĚLECKÉ PAMÁTKY

KAŽDÝ SVAZEK ZA K 1·50

1. *Zmizelá Praha I.* Napsal V. V. Štech.
2. *Chrám Matky boží před Týnem.* Napsal Kamil Novotný.
3. *Zámek Kratochvile.* Napsal a fotografoval F. Dl. Středa.
4. *M. Jan Hus ve výtvarném umění.* Napsal V. V. Štech.
5. *Pražská domovní znamení I.* Napsal V. V. Štech.
6. *Litomyšl.* Napsal Arne Novák.
7. *Zmizelá Plzeň.* Napsal F. Dl. Středa.
8. *Veltrusy, park a zámek.* Napsal Ad. Wenig.
9. *Karlův most.* Napsal Kamil Novotný.
10. *Jindřichův Hradec I.* Napsal Antonín Matějček.
11. *Chrám sv. Panny Barbory v Kutné Hoře.* Napsal Alois Till.
12. svazkem bude:

Zmizelá Praha II. Podskalí.

Připravuje se:

Tábor. - *Praha renaissanční* (Dr. K. Guth). - *Telč* (Jan Emler). - *Ludvík Kohl* (Rud. Kuchynka). - *Zmizelá Praha III. Nové Město* (Ant. Novotný). - *Ukázky praehistorického umění* (C. Schránil). - *Ráz Prahy ve čtvrtích, ulicích a náměstích* (P. Janák). - *České Madonny* (Dr. J. Pečírka.) - *Pražské okolí* (Dr. Zd. Wirth).

UMĚLECKÉ PAMÁTKY

POŘÁDÁ Dr. V. V. ŠTECH.

11

CHRÁM SV. PANNY BARBORY V KUTNÉ HOŘE.

*

Nakladatel F. TOPIČ knihkupec v Praze.

CHRÁM SV. P. BARBORY V KUTNÉ HOŘE.

*

Úvod a poznámky napsal
ALOIS TILL.

*

Nakladatel F. TOPIČ knihkupec
v Praze.

Všechna práva vyhrazena.

Tiskem České grafické akc. společnosti „Unie“ v Praze. 1918.

CHRÁM SV. PANNY BARBORY V KUTNÉ HOŘE.

Gotické formy dvou století mluví k nám ze stavby kutnohorského dómu sv. P. Barbory, vypínajícího se majestátně nad příkrým svahem divoce romantického údolí Vrchlice. A jak dominující jest jeho poloha nad městem, tak významné jest i umístění tohoto pomníku kutnohorské slávy v dějinách, na rozhraní dvou dob, kdy dokonává se přechod ze středověké stísněnosti do novodobé volnosti. Vzniká v době nejvyššího rozkvětu stříbrných dolů hornického města, nejen ze zbožné mysli, ale i z okázalé nádhery pyšných horníků, kteří, jsouce na vrcholu svého bohatství, počali závoditi i s vlastní kapitálou země — Prahou. Velicí mistři předstihovali se na něm ve vynalézavosti, sloučivše v čarovný celek vážné dílo konstruktivní se snahou po bohaté, malebné výzdobě.

Počátky chrámu spadají do poslední čtvrti XIV. stol., kdy na předměstí Cechu, přiděleném ke vzdálenému kostelu a faře dnes již zaniklé obce pněvické, utvořilo se bratrstvo s královským hofmistrem Čeňkem z Rožmitálu v čele a zahájilo první kroky k stavbě nové svatyně k poctě Těla Božího a sv. Barbory, patronky horníků. O založení chrámu, pro nějž pozemky musily býti vykoupeny od držitelky Pněvic, metropolitní kapituly pražské, není přímých zpráv. Dle zápisu o nadání jednotlivých kaplí chrámu v erekčních knihách arcibiskupství pražského lze však tvrditi, že spadá před r. 1388. Stavba počala částí chorovou, pokračovala však jen zvolna, jednak že stavělo se pouze z dobrovolných příspěvků měšťanstva a lidu při horách pracujícího, jednak pro spor o patronát s klášterem sedleckým, který teprve papež Bonifacius IX. r. 1403 ve prospěch bratrstva rozhodl. Nejstarší část chrámu

jest z pískovcových kvádrů a liší se patrně od pozdější stavby, zbudované kromě pilířův a ostění z kamene lámaného. První její stavitel není znám, ale dle půdorysu a konstrukce byl jím asi člen rodiny Parléřů z pražské huti svatovítské. Svědčí o tom užití polověnce kaplí v ochozu presbyteria po způsobu francouzských kathedrál, jak to spatřujeme i u choru staršího chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně, u něhož je autorství Petra Parléře zjištěno. Pilíře mají tutéž klínovitou podobu, trojboké kaple mezi nimi jsou stejné výšky s ochozem a také založení obou staveb na soustavu opěrnou s hlavním pilířem v ose chrámu souhlasí. Chor skládá se z vlastní presbyteře a z obkličujícího ji ochozu s 8 kaplemi. Jeho vnější polokruhový obvod vytvořen jest uměle 13 stranami pravidelného šestadvacetiúhelníka, takže na jednu stranu připadá vždy pilíř, na druhou kaple. Po každé straně směrem tečny připojena jest ještě jedna kaple, již zakončuje pilíř poloviční šířky. Ostatních sedm pilířů úží se klínovitě dovnitř chrámu, kaple pak v podobě lichoběžníku se rozšiřují, otvírajíce se do ochozu šesti stranami dvanáctiúhelníka. Úplně neodvisle od polověnce kaplí sestrojeno jest vlastní presbyterium z pěti stran devítiúhelníka, vyvýšené o několik stupňů nad hlavní loď. Pěkně profilovaná, čtyrdílná okna kaplí vábí oko bohatstvím svých kružeb. Jinak jest tato nejstarší část chrámová velmi prostá, bez sochařské výzdoby. Konstrukce a statické zabezpečení byly mistrovi věci hlavní.

Chrám sv. P. Barbory měl býti původně trojlodní. Po vyrovnání sporu s farářem malínským o patronát, pro nějž musila býti staba v l. 1401—1404 zastavena, změnil nový mistr původní disposici na chrám pětilodní, když někteří horníci a mincmistr Petr z Písku chtěli v něm zříditi nové kaple. Tato změna v rozměrech šířkových podmiňovala i prodloužení budovy, jež dle půdorysu v Starých pamětech kutnohorských od jesuity Kořínka měla měřiti 95 m zdéli. K provedení tohoto velkolepého plánu však nedošlo, a chrám nabyl pouze nynější šířky 39·5 m při délce 58 m. Ke konci XIV. stol. byla stavba uzavřena mohutným obloukem choru, kaple byly již většinou sklenuty a nadány v nich oltáře. Také sakristie a zevní lodi

chrámové pocházejí z doby předhusitské, v níž založeny i pilíře hlavní lodi.

Za válek husitských byla stavba chrámu zastavena. Pokračování její zahájeno bylo teprve r. 1481 k popudu král. hofmistra Michala Smíška z Vrchovišť, za jehož řízení, jako ředitele stavby, sjednána smlouva s mistrem Hanušem, kameníkem školy parléřovské.

Týž dokončil klenbu ochozu a s ním souvislých vnitřních bočních lodí. Zcela novým jeho dílem jest pěti sloupky rozčleněné triforium, podobné svatovítskému (úzký ochoz umístěný v tloušťce hořejší zdi), jež mistr na severní straně rozšířil proti původnímu plánu o jedno pole do hlavní lodi. Sochařská jeho výzdoba jest pravým dílem romantického středověku. Představuje pelikána, napájejícího mláďata svou krví, symbol krvavé oběti Kristovy, Bruncvíka se lvem saň hubícího a jiné originálně pojaté skulptury. Ukončení jižní části triforia liší se rozčleněním i zábradlím od díla Hanušova a pochází patrně z jiné ruky. Po smrti Hanušově svěřili horníci vedení stavby svéráznému umělci, Matěji Rejskovi z Prostějova, bývalému bakaláři při škole týnské, staviteli Prašné brány. Rejsek dokončil během 10 let (1489—1499), jak sám nápisem na svorníku klenby zvěčnil, smělou stavbu choru, nejkrásnější část chrámu. Prolomil ji devíti obrovskými okny s bohatými kružbami a podepřel sedmi pilíři, k nimž dvojími oblouky svedl tlak umělé síťové klenby (32·8 m vysoké), jež nese čistě osobitý ráz jeho umění. Stavba jeho vyznačuje se oproti střízlivé spodní části chrámu pravým dekorativním bohatstvím, jež soustředil zvláště ve výzdobě nejvyššího čelného pilíře. Po sklenutí choru ověnčil jej zevně ozdobnou galerií, na jejíž severní straně umístil sousoší tří karikatur. Také konstruktivně zhostil se Rejsek svého úkolu čestně.

Po jeho smrti (r. 1506) ujednali horníci smlouvu s královským stavitelem Benediktem Riedem z Pistova, tvůrcem vladislavského sálu na hradě Pražském, jenž r. 1512 uvolil se vypracovati další plány a dozírati ke stavbě. Mistr Benedikt, jsa milovníkem vysokých, rozměry imponujících prostor, připojil k vysokému choru Rejskově nad vnitřními bočními loďmi

obrovské empory a založil tak téměř samostatné stejnolodí prolomené v zevní šikmé zdi dvanácti velikými, pětidílnými okny. Tím vyhověl mistr znamenitě potřebě volného prostoru pro slovo kazatele i chorální zpěv a dosáhl skvělé jasnosti interieuru, kterou se honosí jen nemnohá díla gotické architektury. Deset štíhlých, hluboce profilovaných pilířů podpírá smělou hvězdovitou klenbu, jež, postrádajíc obvyklého rozdělení na klenební pole, blíží se svým zploštěním a jednotnou formou více klenbě valené. Její vznosnost a půvab jejích hvězdic, vytvořených smělými eliptickými křivkami plochých žeber, ovíjejících se jako ozdobné stuhy kolem pilířů bez hlavic, okouzluje pozorovatele tou měrou, že nepostřehne nepravidelností i jiných nedostatků konstruktivních. Mistr Benedikt při stavbě klenby nebyl již na živu. Dle jeho náčrtu provedl ji do r. 1547 parléř Mikuláš, připojiv ji bezevší organické souvislosti o celý metr níže ke klenbě Rejskově. Dílo Benediktovo nese všude znak jeho ducha, jenž se smělou odvahou překonal vše, co gotika dosud v jednotném prostoru vytvořila. Proti této přednosti prostorové jeví stavba mistrova značnou libovůli vzhledem k přizpůsobení se k hotové již části chrámu. Empory založeny jsou o metr níže než triforium a také zevně postrádá partie Benediktova organického přechodu od choru Rejskova. Je to jen na obou stranách obratně zakryto šestibokými vížkami s točitými schody, jež vedou na galerii. Též svou střízlivostí liší se zevně stavba Benediktova od dekorativně oslňujícího choru Rejskova. Ještě za života mistra Benedikta byl chrám r. 1532 pokryt stanovými, ve tři věže vybíhajícími střechami, nynější podoby (obnov. r. 1897), jichž užito i na chrámě lounském. Po jeho smrti pokračovali ve stavbě domácí kameníci až do r. 1558, kdy pro nepatrný výnos dolů a vyčerpané prostředky musila býti stavba zastavena a byla t. zv. jalovou zdí uzavřena.

Po bitvě bělohorské byla bohoslužba podobojí zapovězena a nedokončený dóm odevzdán r. 1626 jesuitům, kteří jej spravovali až do zrušení řádu r. 1773, načež připadl studijnímu fondu. Pod jeho patronátem velkolepá svatyně rok od roku hynula a byla teprve v naší době přičiněním místního

archaeologického sboru „Vocel“ za podpory města, země i říše úplně restaurována. Chrám rozšířen tehdy o jedno travée (klenbové pole) a úplně nově vybudováno západní průčelí. Obnova a dostavba provedena byla v l. 1884—1905 dle návrhu Josefa Mockra za vedení Ludvíka Láblera nákladem téměř 1 mil. K.

Z vnitřní výzdoby chrámu zachovaly se cenné fresky, objevené r. 1878 pod vápenným nátěrem, který je kryl půl třetího sta let. K nejstarším patří Umývání nohou v šesté kapli choru a tři výjevy z utrpení Kristova na stěně bývalé kaple mincířské (v již. lodi), obě s počátku XV. stol. Zvláštní kulturní cenu mají fresky v téže kapli, zobrazující mincíře a pregéře při práci. Pozdějšího původu jsou fresky kaple smíškovské (po již. str. ochozu č. 7.) a sousední kaple hašplířské (č. 8.). Vznikly před r. 1500 nákladem ředitele stavby Michala Smíška z Vrchovišť a cechu hašplířů. Výzdoba obou kaplí liší se nápadně obsahem, kresbou i koloritem, dávajíc tušiti práci dvou mistrů různých uměleckých kvalit. Zvláště fresky kaple smíškovské prozrazují ruku zkušeného umělce. Ryze českého rázu jsou fresky klenby ochozu, jichž krásná myšlenka a ornamentální bohatství činí je dílem zvláště pozoruhodným. Také zavírací archa s temperovou malbou Madony mezi světicemi v kapli smíškovské jest cenné dílo středověkého malířství z konce XV. stol. Vedle výzdoby malířské choval chrám původně i vzácné práce umění řezbářského. K nim patří dobře zachovaná gotická soška Madony s Ježíškem (z r. 1480). Velkolepým dílem řezbářským byla archa hlavního oltáře s reliefem Večeře Páně, připisovaná dle nadšeného popisu Kořínkova řezbáři Jakubovi z Nymburka. Zbyla z ní však pouze část jednoho křídla s reliefem sv. P. Barbory, řezaným r. 1502. Jiné mistrovské dílo středověké kutnohorské školy řezbářské jsou gotické patronátní lavice v severní lodi, jichž architektonická výzdoba a bohatství panelových kružeb řadí je k pracím toho druhu nejlepším. K původní výpravě chrámu patří i tři zvony z konce XV. a poč. XVI. stol., ulité dle nápisu v kutnohor-

ských zvonařských dílnách Ondřeje Ptáčka a Jiříka Klabala.

S příchodem jesuitů zahájena byla postupná barokisace vnitřku chrámu, jež později dotkla se i jeho zevnějšku. Bohatě naplněný interieur podlehl změně ve smyslu nového cítění náboženského i uměleckého. Této reakci padly za obět malebné dekorace stěn, jichž fresky byly bezohledně zabíleny, archa Jakubova odstraněna (r. 1673) za účelem prohloubení průhledu do kněžiště a chrám plněn dubovými lavicemi, zpovědnicemi a postranními oltáři nových forem s barokní sloupovou architekturou a Raabovými obrazy. I renaissanční kamenná kazatelna s reliefy evangelistů, dílo kameníka Leipolta z r. 1560, pokryta na náklad Markety Kamberské, rozené Dobřenské z Dobřenic, barokovým dřevěným obložením. Na emporách postaveny dřevěné sochy křesťanských ctností a k uctění i získání stavu hornického upevněna na pilíři v jižní lodi dřevěná socha klečícího horníka. Za to kaple havířská, z níž vyzvednuta pěkně tesaná a cennou mříží uzavřená hrobka Filipa, biskupa sidonského, „jenž tu svátost večeře Krista Pána pod obojím zpuosobem podával“, byla přeměněna v kapli zakladatele jesuitského řádu, sv. Ignáce z Loyoly, a vyzdobena jeho obrazem a velkou freskou, znázorňující jeho vidění po zranění v bitvě u Pamplony. Aby i zpětný pohled od oltáře byl imponující, postaven byl na zadní empoře ohromný, nyní obnovený korpus varhan s celým sborem pozlacených hrajících andělů.

Uplně novým dílem jest hlavní oltář s křídlovým reliefním obrazem Večeře Páně, jenž jest napodobením zničené archy Jakubovy dle návrhu L. Láblera a modelů J. Kastnera. Také figurální malby oken choru a jižní lodi provedeny jsou v l. 1903—1916 dle kartonů Fr. Urbana na náklad příznivců chrámu. Dech dlouhých věků vane ve zdech velebné této svatyně, jež mluví k nám o osudech hornického města: o době nejvyššího rozkvětu života i umění epochy vladislavské — o době úpadku národa a nenáhlého umrtvení — i o nové činnosti restaurátorské, vzniklé z probuzeného nadšení z krás hynoucích památek. *Alois Till.*

Obrazy pořízeny podle fotografií závodu J. Vokouna v Kutné Hoře a Brunera-Dvořáka v Praze. Kresby půdorysu a příčného řezu chrámu od Jiřího Zacha z r. 1887; kresba středního pilíře dle návrhu J. Mockra.

Literatura: Ant. Rezek, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova (1878—1880); J. Kořínek, Staré paměti Kutnohorské (1675, 2. vyd. Devotyho 1831) J. E. Vocel, Chrám sv. Barbory (Památ. arch. a míst. 1858); B. Grueber, Die Kunst des Mittelalters in Böhmen, III. a IV. (1876 a 1877); J. Řehák, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české (1879), Kutná Hora a její okolí (1879); P. M. Veselský, Kutná Hora I. (1867), Průvodce po Kutné Hoře (1877); Jiří Zach a Jos. Braniš, Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře (Výroč. zpráva c. k. reál. šk. v Kutné Hoře 1886); Jos. Šimek, K dějinám kostela svatobarborského (Kutná Hora v XV. a XVI. století) (1907); Karel Vorlíček, Dějiny restaurace a dostavby velechrámu sv. P. Barbory v H. K. 1884—1905; Ot. Hejnic, Komu přísluší patronát nad velechrámem sv. P. Barbory v K. H. (1912); Zdeněk Wirth, Kutná Hora (1912); Jar. Šetelík a Al. Till, Král. hor. město Kutná Hora, sídlo umění (1915).

Čl. o památ. kutnohor. v Mittheil. d. k. k. Zentral-Kom. (1861); zprávy Arch. sboru „Vocel" v K. H.; čl. Dra J. Čelakovského, Jos. Šimka, Em. Lemingra, Ant. Zavadila v Ottově Slov. nauč.; čl. K. Adámka v Čas. Čes. musea 1916; Uměl. poklady Čech.

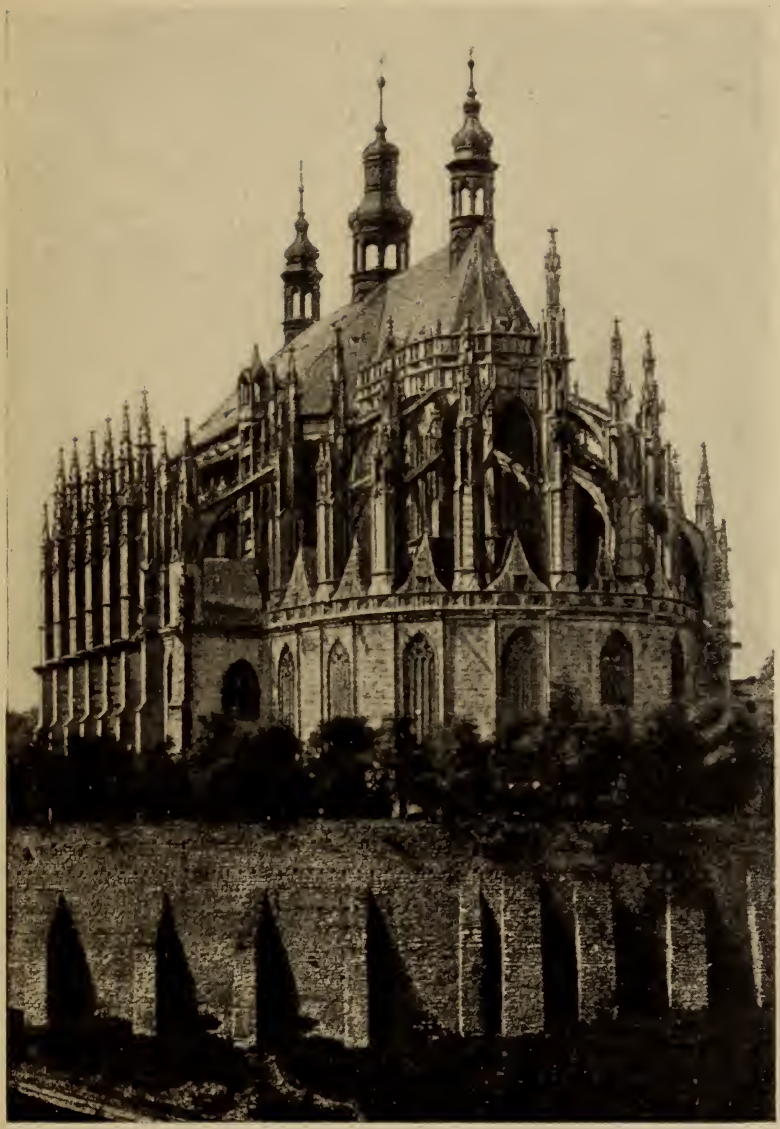

CHRÁM SV. P. BARBORY PŘED OBNOVOU.
Nejstarší spodní část kněžiště s opěrným pilířem v ose, zbudovaná po r. 1388 až 1420, prozrazuje dílo huti parléřovské. Pilíře a opěrné oblouky vysokého choru až po druhou galerii jsou dílo Rejskovo z l. 1489—1499. Opěrný systém postranních lodí proveden domácími mistry dle plánů Benediktových v l. 1512 až 1558. Střecha s barokními vížkami z r. 1733.

CHRÁM SV. P. BARBORY PO OBNOVĚ.
Pohled od východu na Rejskův kůr, nejkrásnější část stavby (obnov. v l. 1884 až 1889). Tři stanové střechy s vížkami jsou dílem restaurátorské činnosti z l. 1897 až 1899 dle vzoru původních střech z r. 1532, jimž podobné zachovány i na Benediktově chrámě lounském. Vpravo u bývalé hřbitovní zdi kaple Božího těla s gotic. okny ze XIV. stol. (zruš. r. 1773).

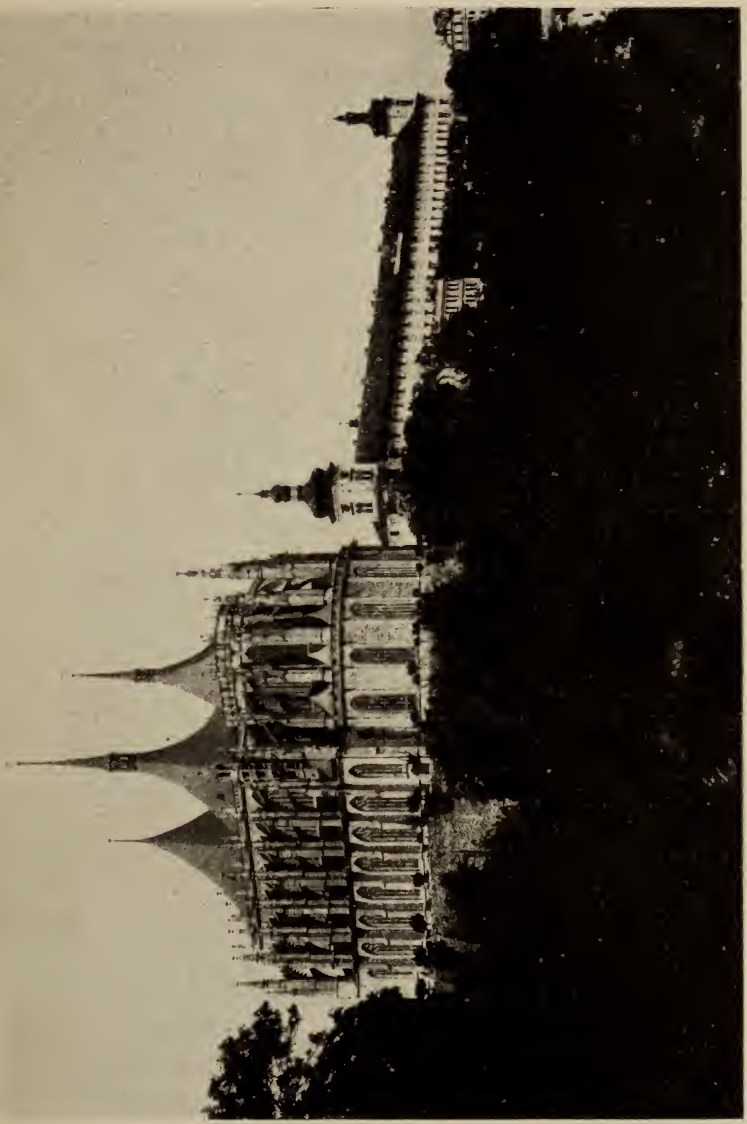

POHLED NA CHRÁM A BÝVALOU JESUITSKOU KOLEJ
od jihovýchodu. Chrám byl před obnovou spojen zděnou galerií s bývalou jesuitskou kolejí (nynější kasárnou), zbudovanou ve slohu barokovém v l. 1626 až 1667, zruš. r. 1773.

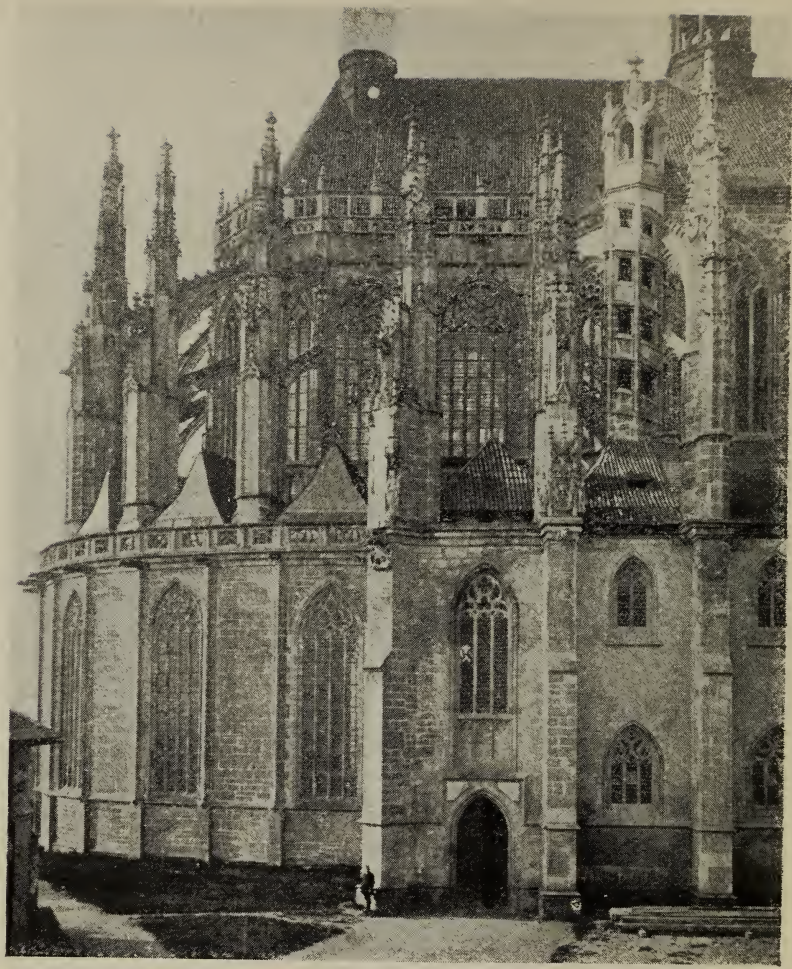

SEVERNÍ STRANA KNĚŽIŠTĚ
se sakristií po obnově z l. 1884—1888. Nad spodní jednoduchou stavbou Rejskův ozdobný chor. Pod první galerií vyčnívá z okapní římsy řada obnovených chrličů, jimiž původně sváděla se voda z úžlabin mezi valbovými střechami kaplí. Pilíř v pravo od vchodu zdobí obnovený znak městský, v levo nová socha sv. Barbory. Schodová vížka jest z doby po r. 1506.

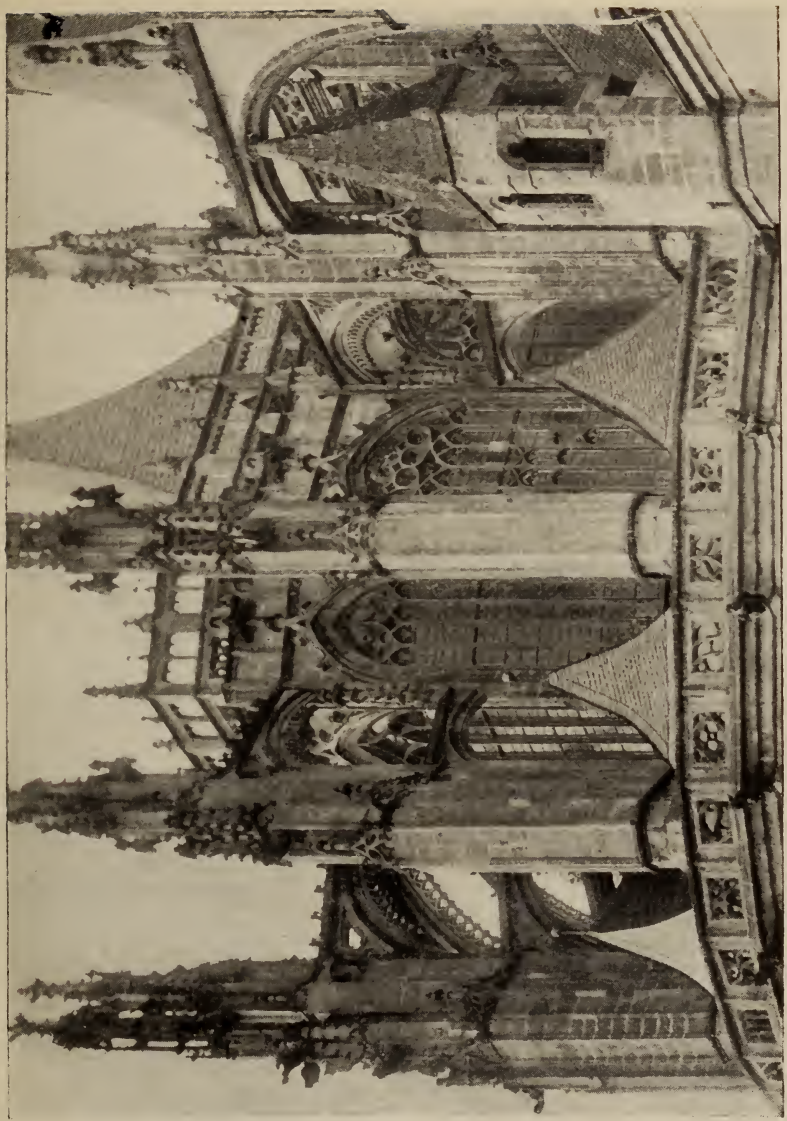

SEVERNÍ STRANA REJSKOVA VYSOKÉHO CHORU.
Smělá stavba svatobarborského choru jest vrcholným dílem Rejskovy fantasie a zároveň i poslední jeho prací z l. 1489—1499. Mistr svedl nesmírný tlak klenby presbyteria dvojími oblouky v soustavu opěrných, bohatě členěných pilířů a ověnčil vrchol stavby ozdobnou galerií. Těžká schodová vížka k první galerii jest z doby po smrti Rejskově po r. 1506.

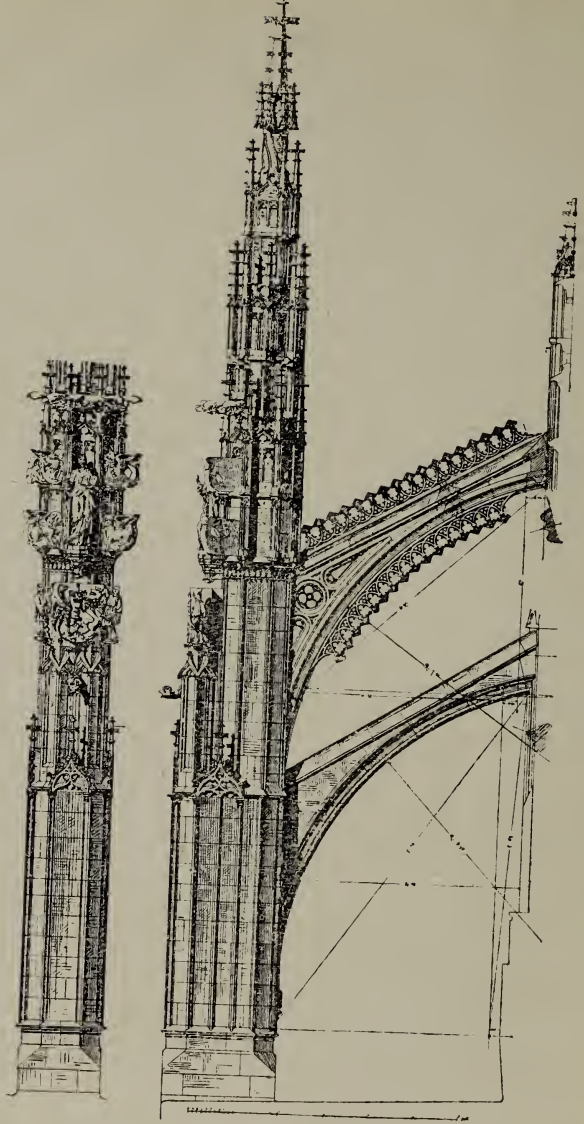

STŘEDNÍ PILÍŘ V OSE PRESBYTÁŘE.

Nad chrličem v podobě kokrhajícího kohouta umístěni dva horníci, držící kutnohorský znak. Výše nad vlysem stála socha Kristova v životní velikosti s odznaky evangelistů, nad níž vznášeli se tři andělé. Ze starého díla zachovalo se jen 8 malých fijál, tvořících vrcholnou korunu. Poslední obnova jest z r. 1886 dle návrhu J. Mockra.

SOUSTAVA OPĚRNÝCH PILÍŘŮ A OBLOUKŮ
po jižní straně chrámu, provedená podle plánů Benediktových do r. 1529, jeví oproti opěrné soustavě choru větší formovou střízlivost. Pilíře jsou hmotnější, nižší (18·7 m vys.) a méně ozdobné než Rejskovy. Spodní oblouky jsou jednoduše profilované, vrchní zdobí vespod lilie a na hřebeně lupeny. Obnova do r. 1898.

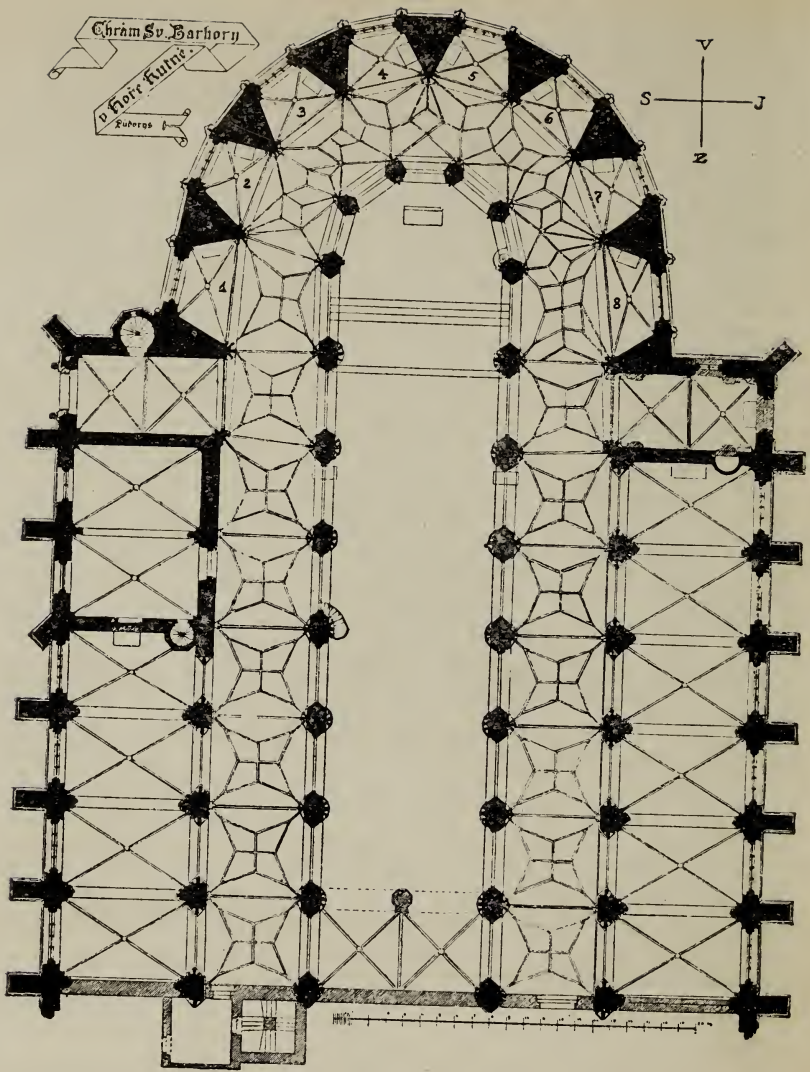

PŮDORYS CHRÁMU

o pěti lodích, s vnitřním ochozem a věncem 8 kaplí (dél. 58 m × šíř. 39·5 m). Vnější obvod choru vytvořen jest 13 stranami šestadvacetiúhelníka s prodlouženými krajními stranami. Vlastní vyvýšená presbyteř sestrojena jest z pěti stran devitiúhelníka. Ve vnitřních bočních lodích naznačen jest klenbový motiv čtyrpaprskové hvězdy, rozvedený v ochozu kněžiště.

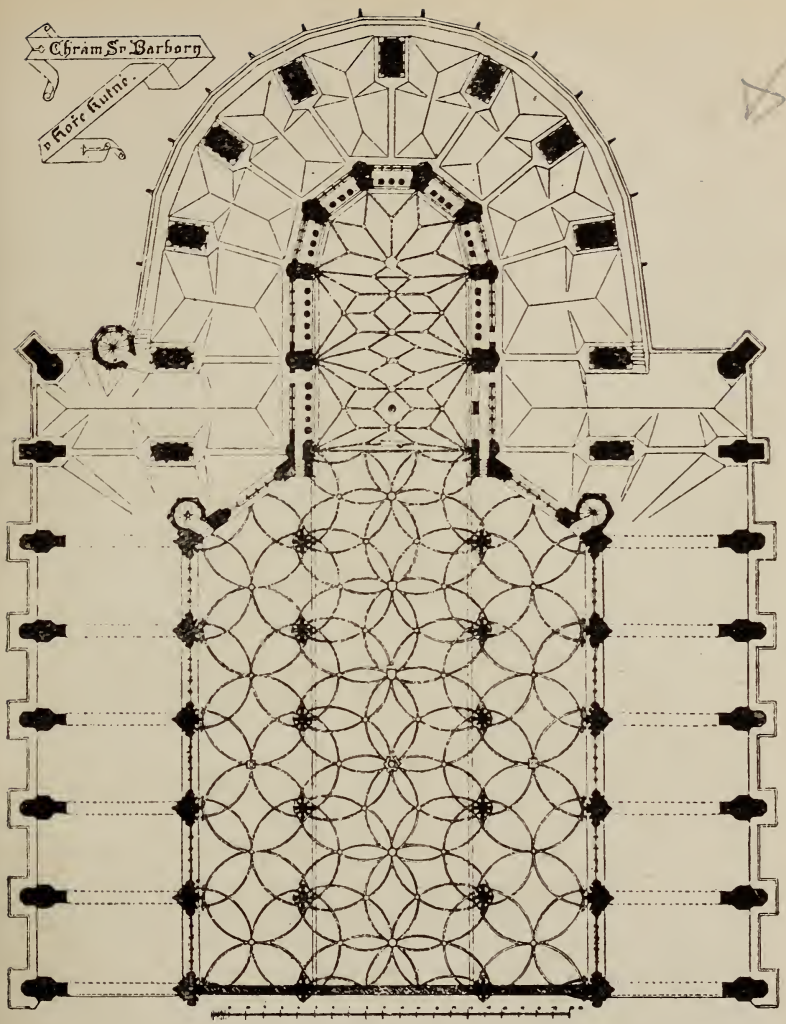

PŮDORYS TRIFORIA A EMPOR.

Triforium úzká galerie pod okny hořejší stěny, založené původně nad vlastní presbyteří a později rozšířené o dvě pole, otvírá se do chrámu arkádami, rozčleněnými štíhlými sloupky. V presbyteři naznačen motiv hvězdovité klenby Rejskovv. ve vnitřních lodích jest téměř valená, z eliptických žeber složená klenba Benediktova, tvořící stejnolodí.

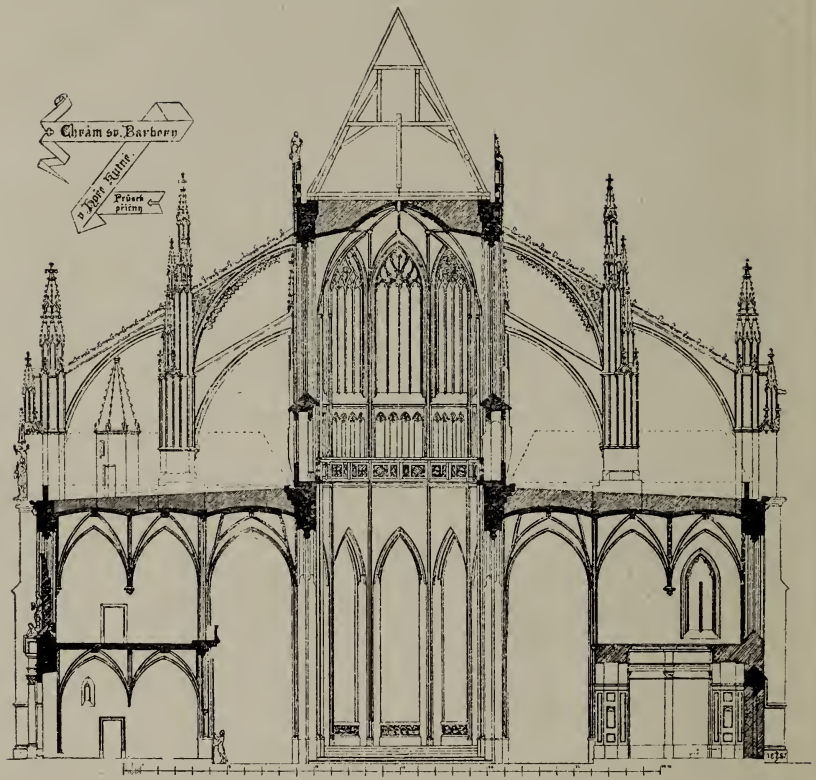

PŘÍČNÝ ŘEZ CHRÁMU

podle původ. stavu z r. 1887. Vysoký chor a soustava opěrných oblouků a pilířů, založených v zevní zdi a nad vnitřními bočními loďmi. Vlevo mezi pilíři vížka schodiště k první galerii. Pod okny choru ochoz triforia. Šířka chrámu ve světlosti 39·5 m; šířka kněžiště a hlavní lodi 10·65 m, výška klenby 32·8 m; šířka ochozu s kaplemi a vnitř. boč. lodí 6·55 m, výška 14 m; šířka zevních lodí 7·82 m, výška 14 m.

POHLED DO KNĚŽIŠTĚ A HLAVNÍ LODI.
Vnitřek chrámu, rozčleněný 20 štíhlými pilíři a osvětlený 50 velikými okny, překvapuje grandiosními rozměry neobyčejnou jasností a vzdušností. K Rejskově choru připojeny jsou nad vnitřními bočnými loďmi empory dle návrhů Benediktových z l. 1512—1547 (obnov. 1901—1902). Barokní obložení kamenné Leipoltovy kazatelny (z r. 1560) pochází z r. 1665.

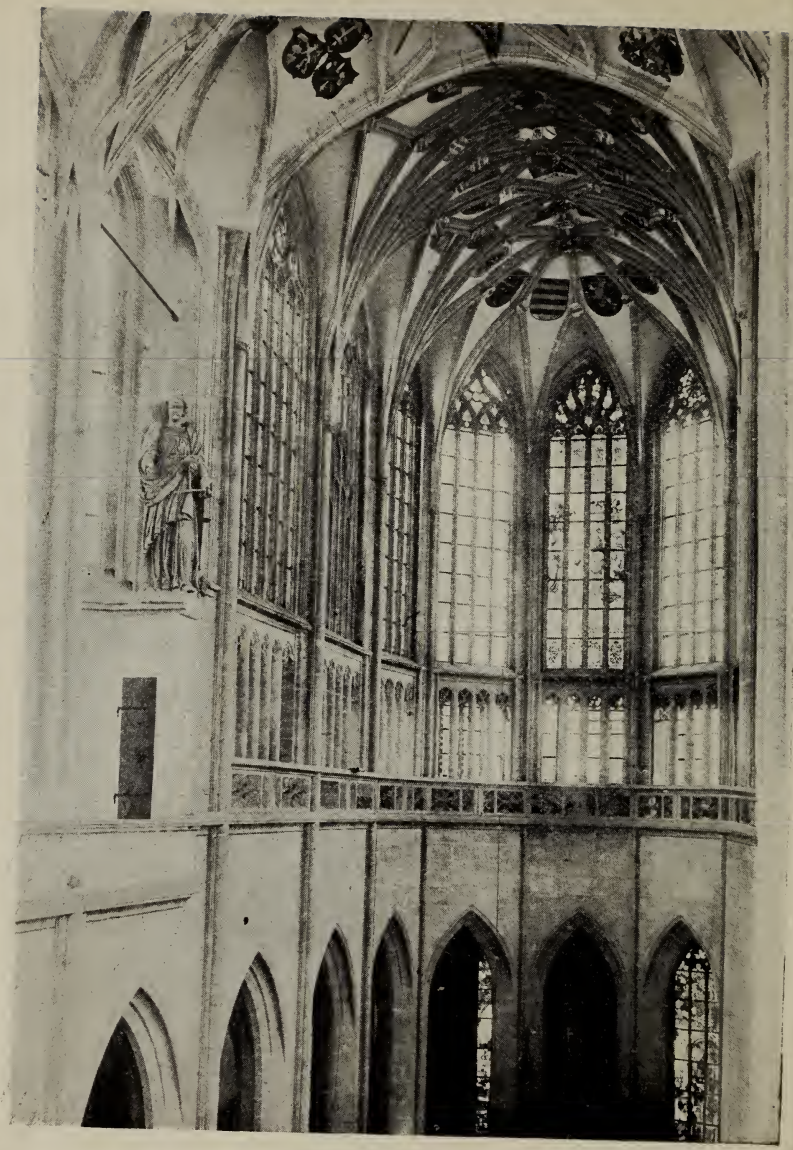

POHLED DO KNĚŽIŠTĚ.

Triforium, podobné svatovítskému, jest dílo mistra Hanuše a pochází z let 1480—1487. Vrchní část choru, prolomená 9 vysokými okny, a nádherná jeho klenba jest dílo Rejskovo z l. 1489—1499. K ní připojuje se nižší klenba Benediktova, dokonč. r. 1547. Dřevěná socha Spravedlnosti nad vchodem do triforia jest přídavek doby barokní. Obnova z l. 1901—1902.

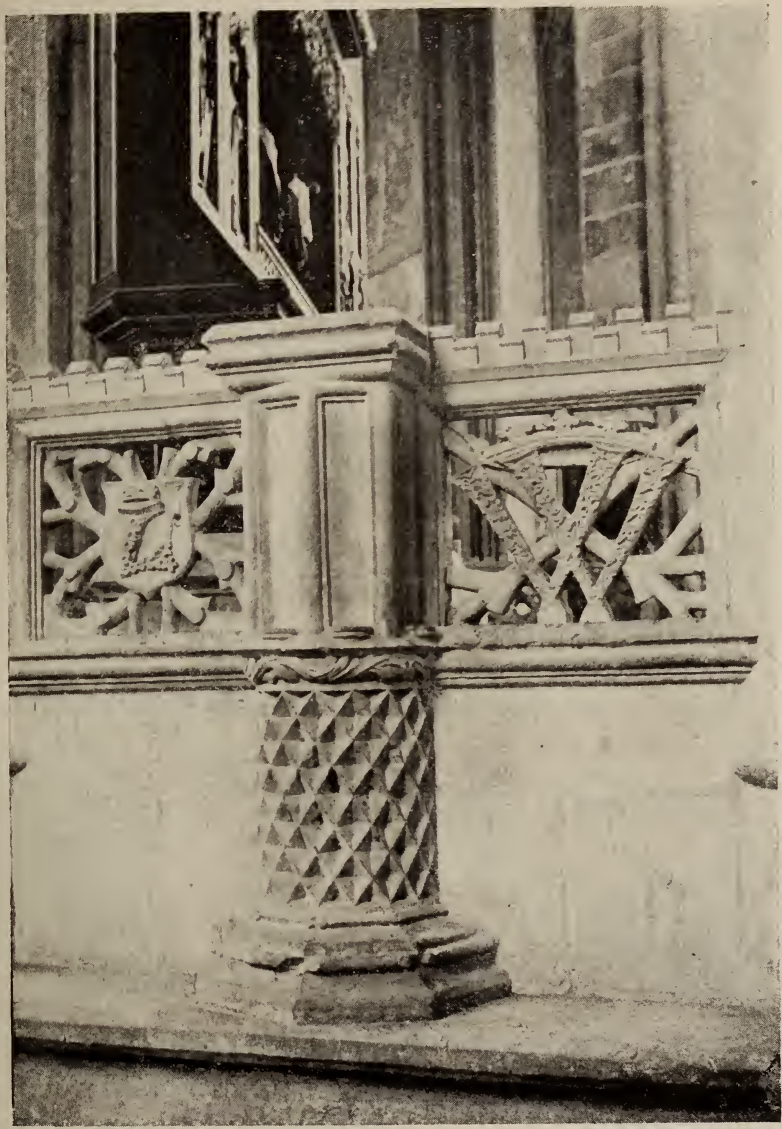

ZÁBRADLÍ MEZI PILÍŘI KNĚŽIŠTĚ
s prolamovanou kružbou a korunovanými monogramy králů Vladislava a Ludvika Jagellovského pochází z doby po smrti Rejskově (1506—1509). Použití oklestků jako ozdoby je příznačné pro naturalistický směr pozdní gotiky.

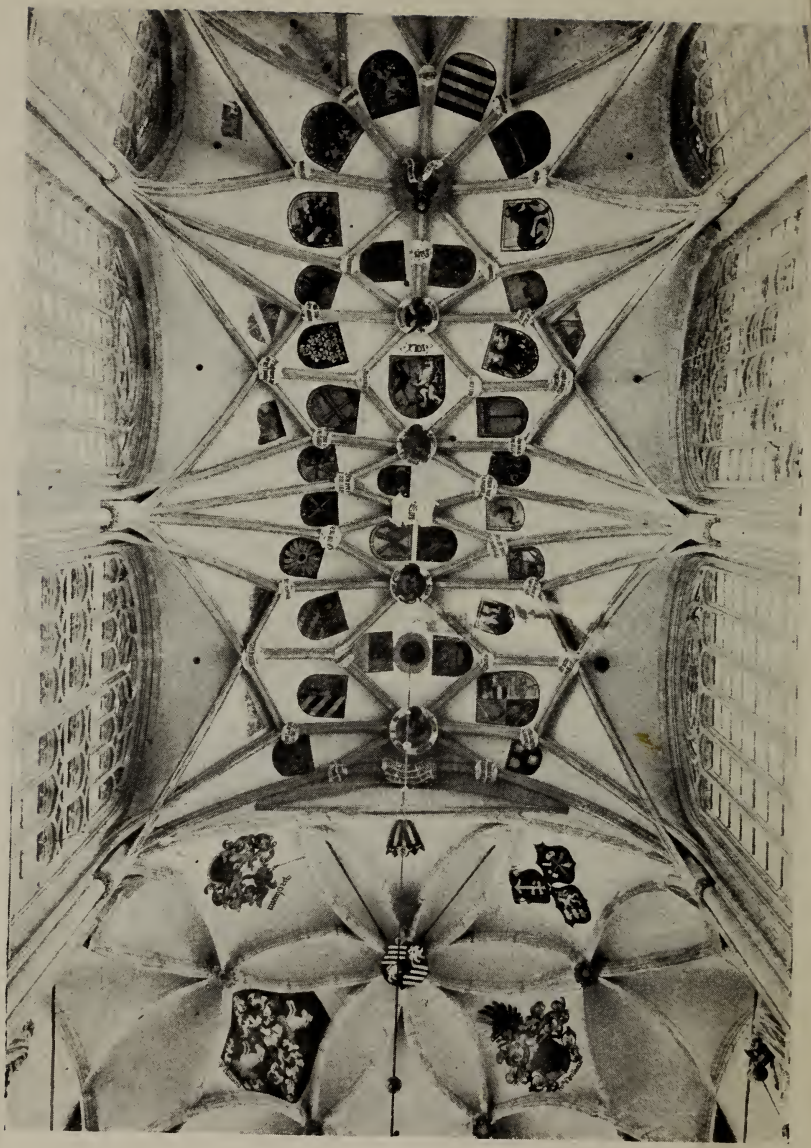

REJSKOVA KLENBA PRESBYTÁŘE.
Svorník nad hlavním oltářem okrášlen poprsím Spasitele s kalichem a nápisem Jesus salvator mundi. Ostatní svorníky síťové klenby zdobí odznaky evangelistů, latinská jména svátostí, přikázání a božských ctností. Mezi žebry jsou znaky zemí Vladislavových a těžířských bratrstev. Na bláně u triumfálního oblouku minuskulní nápis o dokončení klenby r. 1499.

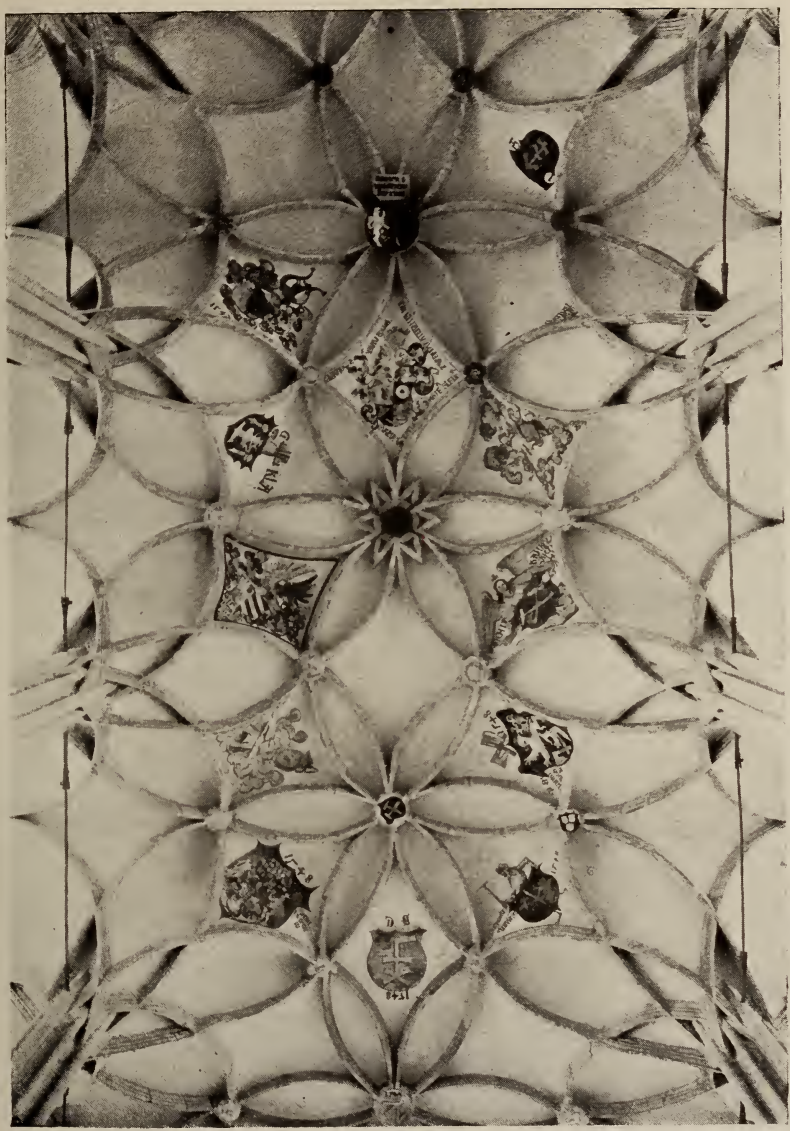

BENEDIKTOVA KLENBA HLAVNÍ LODI.
Na osových svornících vladislavské W, městský znak s nápisem a letopočtem 1542, štítek hornický a znamení parléře Mikuláše, který klenbu provedl, s letopočtem 1547. V síti žeber, volnější a smělejší Rejskovy, malované znaky cechův a erbovních měšťanův. Uprostřed anděl se štítem Wšech pánů Kaňkovských hor. Obnov. 1898—1901.

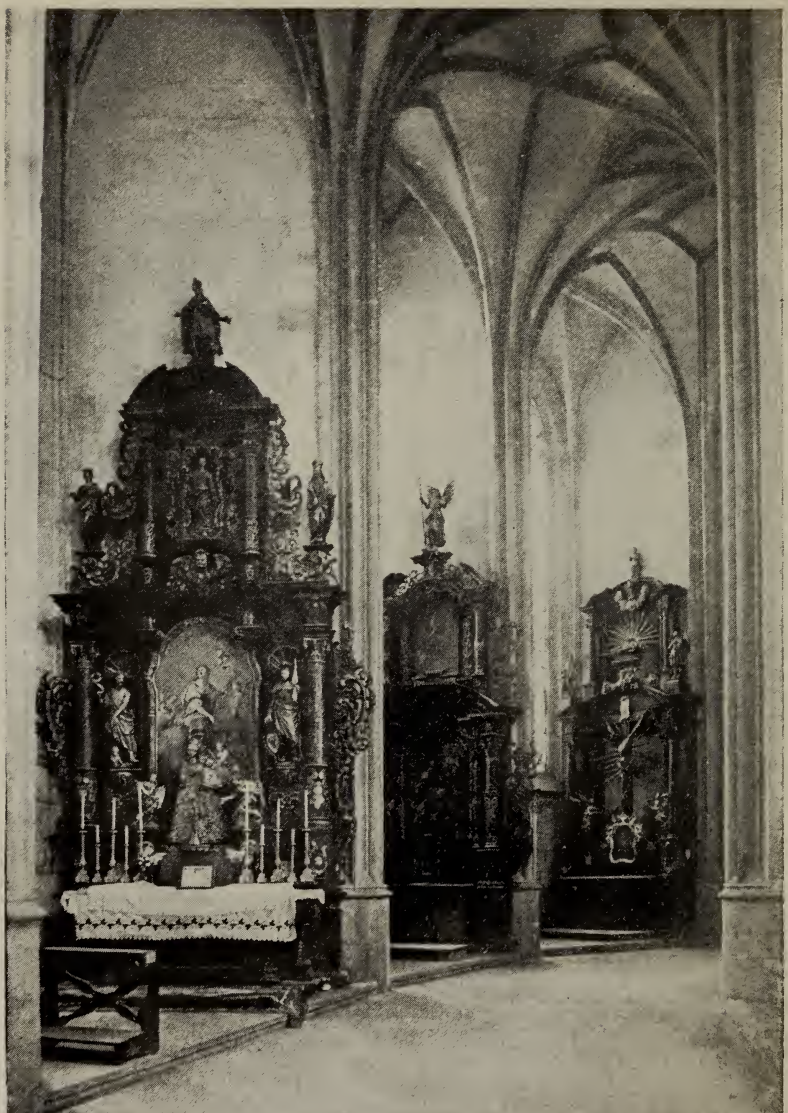

POHLED DO SEVERNÍCH CHOROVÝCH KAPLÍ.
První kaple ochozu jest zasvěcena sv. Kateřině. Barokní oltář se sloupovou architekturou, oživenou sochami, nese obraz světice od Ign. Raaba (asi z r. 1750). Druhá jest kaple sv. Blažeje s Raabovým obrazem světce a obr. Stětí sv. Jana v nástavci. Oltář třetí kaple sv. Kříže zdobí krucifix, a v nástavci beránek na kříži. Klenba ochozu z r. 1481; barok. olt. z l. 1680—1710.

KAPLE SMIŠKOVSKÁ A HAŠPLÍŘSKÁ
na jižní straně v ochozu kněžiště s freskami z konce XV. stol. objevenými r. 1878. Umělecky vysoce cenné jsou zvláště fresky kaple smíškovské (obnov. Petrem Maixnerem r. 1879). Vznikly za ředitele stavby Michala Smíška z Vrchovišť, který kapli získal r. 1485.

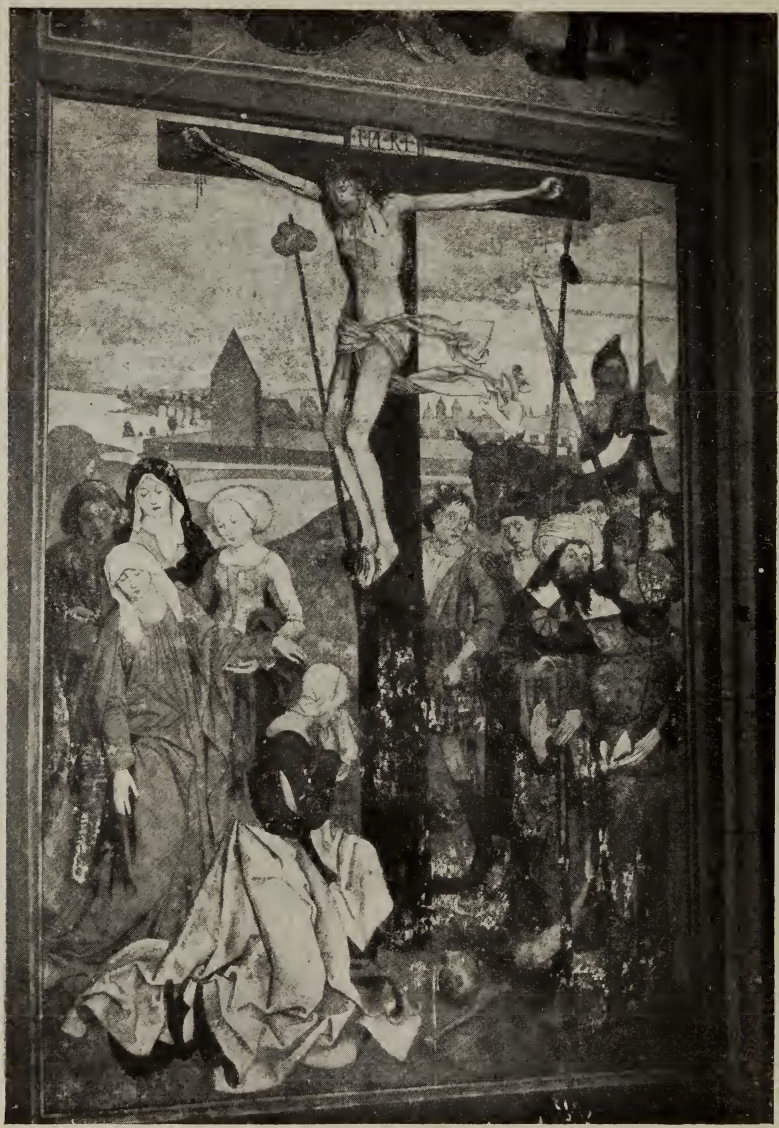

UKŘIŽOVÁNÍ PÁNĚ

nad oltářem kaple smíškovské. Freska vyniká monumentálním pojetím, tklivým, bolestným výrazem ve tváři omdlévající Matky Boží a podpírajících ji dvou žen i Jana, miláčka Páně. Pod křížem zobrazil umělec lkající Magdalenu a vpravo skupinu žoldnéřů se zákoníkem v čele. V pozadí jest Jerusalem v podobě středověkého, vodou obklíčeného města s mostem, hradbami a věžemi.

FRESKA KAPLE SMÍŠKOVSKÉ

na západ. stěně vyniká nejen přesnou kresbou a jemným koloritem, ale má i význam pro dějiny současného kroje. Patrně legendární výjev z návštěvy královny Sábské u Šalomouna. Královna zdráhá se jíti ke králi po lávce, z jejíhož dřeva jednou měl býti zroben kříž Spasitelův.

ORATORIUM RODINY SMÍŠKOVSKÉ.

Pod oknem jižní stěny kaple smíškovské zobrazeny jsou freskou tři osoby, patrně z rodiny majetníka kaple, připravující se k bohoslužbě. Uprostřed starší muž chystá se dáti hůlkou na zvonek znamení počátku mše, vedle něho rozžehá sličný jinoch svíci a třetí u rozevřené knihy připravuje se k zpěvu.

ZNAK SMÍŠKŮ Z VRCHOVISŤ V KAPLI SMÍŠKOVSKÉ.
Bílý jednorožec na modrém štítě, s fafrnochy a polovičním jednorožcem jako klenotem. Po stranách skutečného výklenku jsou malbou napodobeny skříně pro kostelní náčiní. Dole kámen hrobky Dačických (pod kaplí), v níž vedle své matky odpočívá starohorský kronikář Mikuláš Dačický z Heslova.

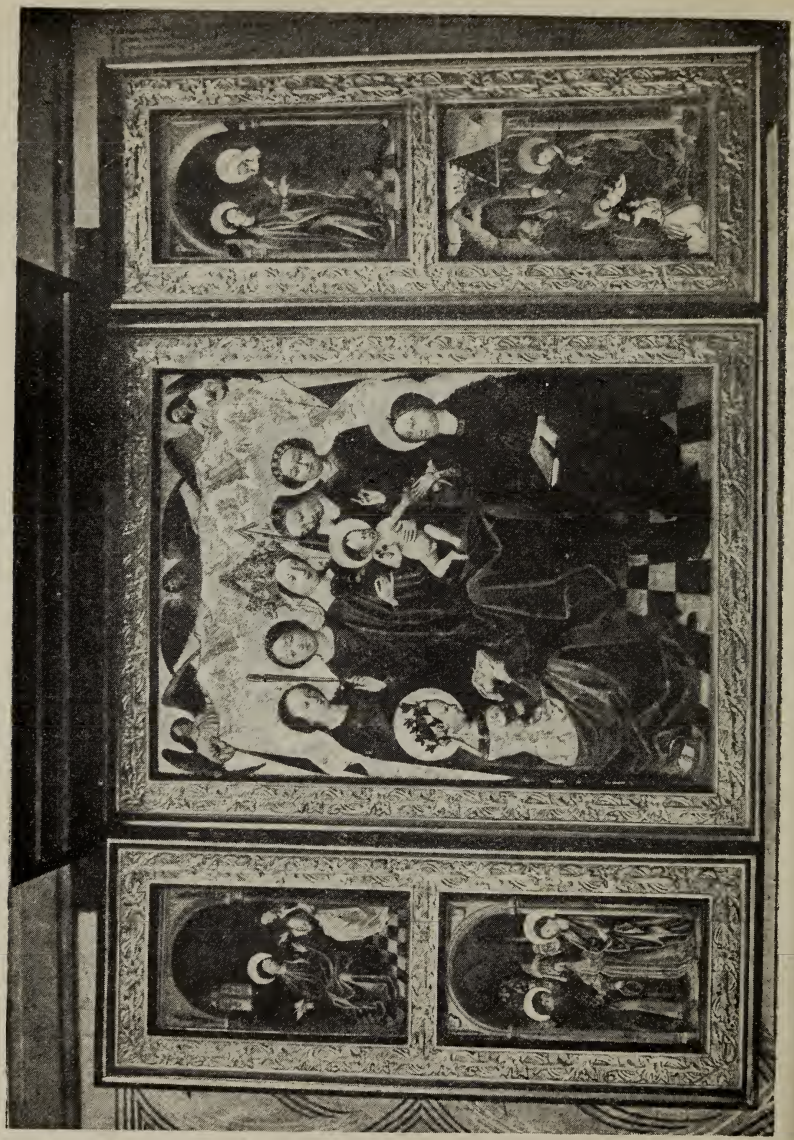

ARCHA V KAPLI SMÍŠKOVSKÉ
(střed 118 × 84 cm, křídla šir. 30 cm). Temperová malba na křídovém podkladě z konce XV. stol. Ve středu post. Madonny na zlat. pozadí, obklopené šesti světicemi, podána jest ještě v klidu, bez prostoru, ale tváře i seskupení jeví již vliv nové doby, snahu po živosti. Obrazy na křídlech (výjevy ze života P. Marie) jsou slabší práce XVI. st., podávají již prostor. Obnov. r. 1882 P. Maixnerem.

FRESKY CHOROVÉ KAPLE HAŠPLÍŘSKÉ
vznikly nákladem cechu hašplířů (z něm. Haspler = vratníci, horní lid při rumpálech), kteří kapli získali r. 1493. Fresky tyto liší se podstatně svým provedením i rázem od fresek kaple smíškovské. Obnov. v l. 1889-1891 F. Sequensem. Nejcennější je znak Kutné Hory. Nad ním zobrazeno jest umučení sv. Kateřiny za císaře Maximina r. 307.

ZNAK KUTNÉ HORY

v kapli hašplířské s kalichem, odznakem strany podobojí, kterého horníci až do r. 1641 užívali. Pod korunou vladislavské W, jež drží havíř a hašplíř v bílých, bohatě vyšívaných perkytlích a kápích. V druhé ruce má každý štít s emblemem svého stavu: rumpál (Haspel) je znak hašplířů, šlígle a permlice havířů. V borduře nápis: Vivat Wladislaus.

PRÁCE V DOLE.

Pod oknem kaple hašplířské zobrazena jest freskou práce havířů a hašplířů v dole. Vlevo přijímá muž od dívky měšec s penězi, sebranými na stavbu chrámu. Tyto „žebračky“, vysílané z nejvzácnějších rodin občas na sbírky, a práce horního lidu skýtaly prostředky k zbudování svatyně. Dole nápis o obnovení fresek r. 1889 z odkazu zemř. medika Prokopa Slavíka.

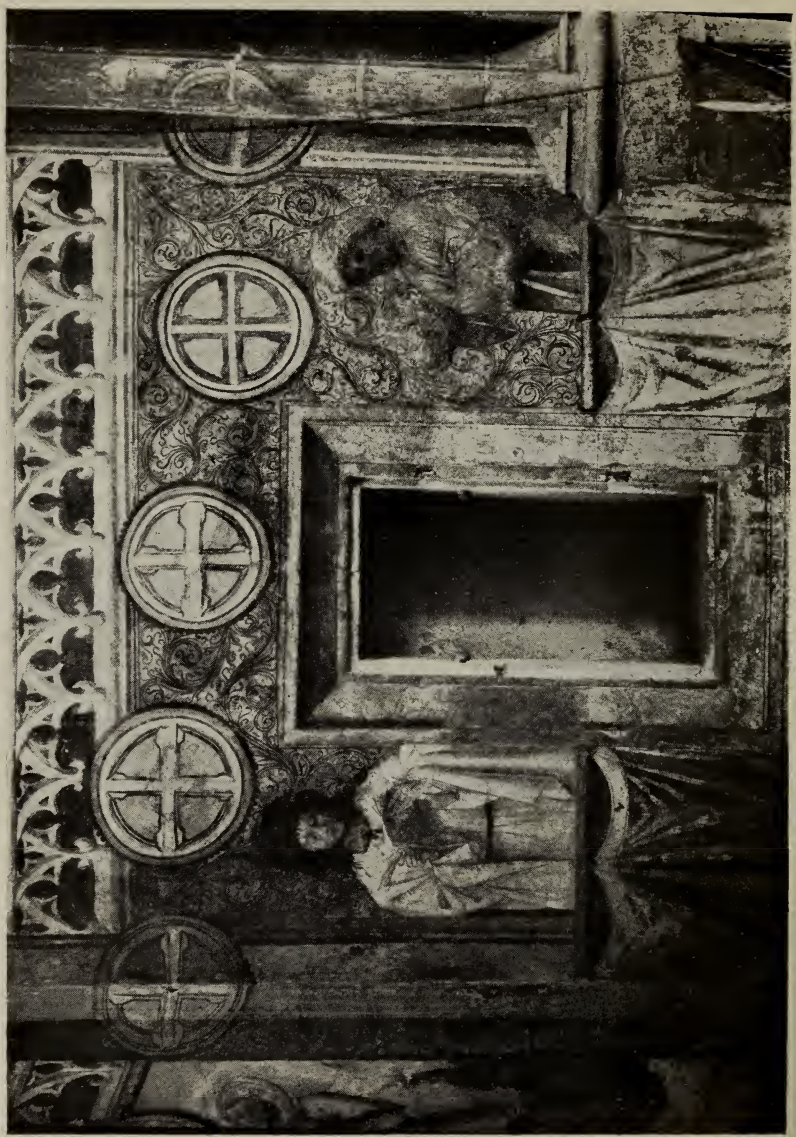

KUPCI RUD,
freska se západní stěny kaple hašplířské. Po stranách výklenku pro náčiní bohoslužebné zobrazeny jsou na fialové, ornamentem zdobené půdě dvě postavy kupce rud (erckauféře) a nákladníka hor (lehenšaftníka) rudu prodávajícího. Tento potleskem rukou oznamuje uzavřený prodej, jejž prvý do zápisníku zapisuje.

ORNAMENTÁLNÍ VÝPLŇ
z freskové výzdoby kaple hašplířské. Bohatý dekorativní koberec v barvách zelených mezi obrazem Ukřižování Páně a postavami apoštolů, obnov. r. 1891 ... prof. Fr. Sequensem za pomoci akad. mal. Krisana a Mikše.

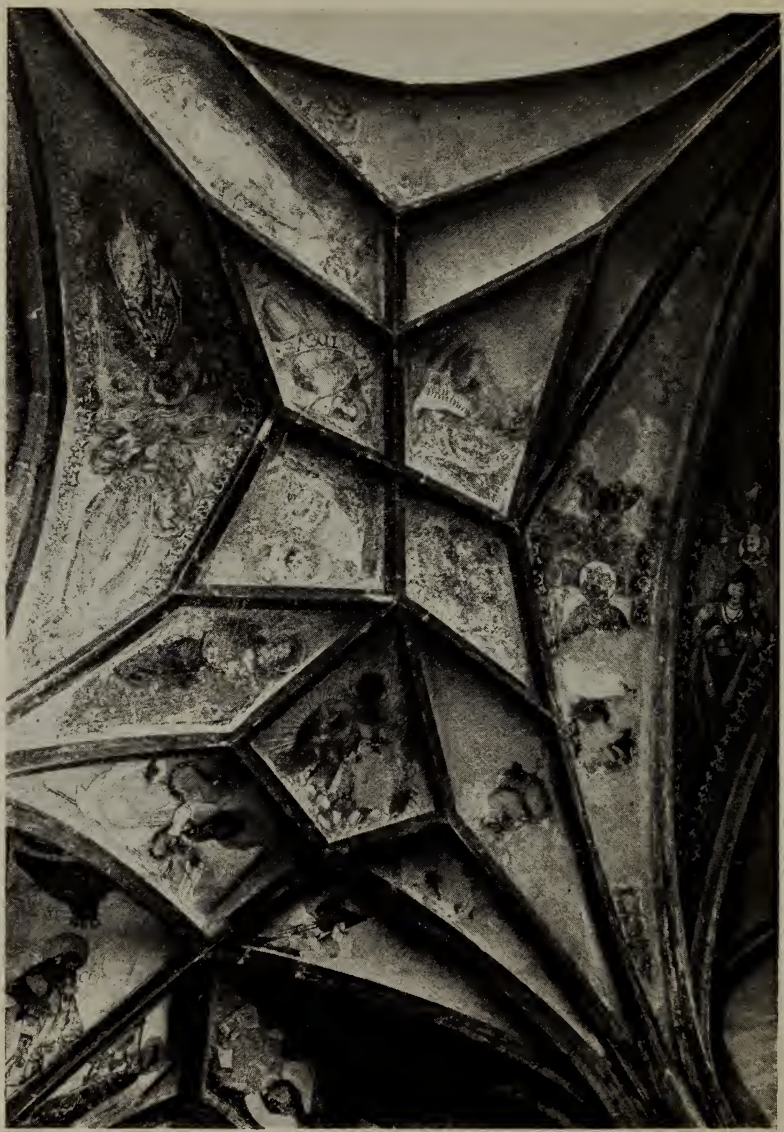

FRESKY KLENBY OCHOZU U KAPLE HAŠPLÍŘSKÉ
vznikly krátce před r. 1500. Kolem Spasitele, kalich žehnajícího, umístil neznámý umělec postavy hrajících andělů a v polích čtyrpaprskové hvězdy emblemy evangelistů s nápisy. Vedle nich zobrazil patero moudrých a nemoudrých panen; ony s korunami a hořícími lampami, tyto ve světáckém oděvu s orientálními turbany a lampami převrácenými.

FRESKY KLENBY OCHOZU U KAPLE SMÍŠKOVSKÉ
tvoří s předcházejícími celek a znázorňují vedle postav hrajících andělů starozákonní proroky s korunovaným žalmistou Davidem a sv. Janem Křtitelem. Ve vedlejších klenebních polích zachovaly se ornamentální výplně připomínající svým rázem českou malbu miniaturní. Obnovení fresek ochozu Ad. Liebscherem jest z r. 1886.

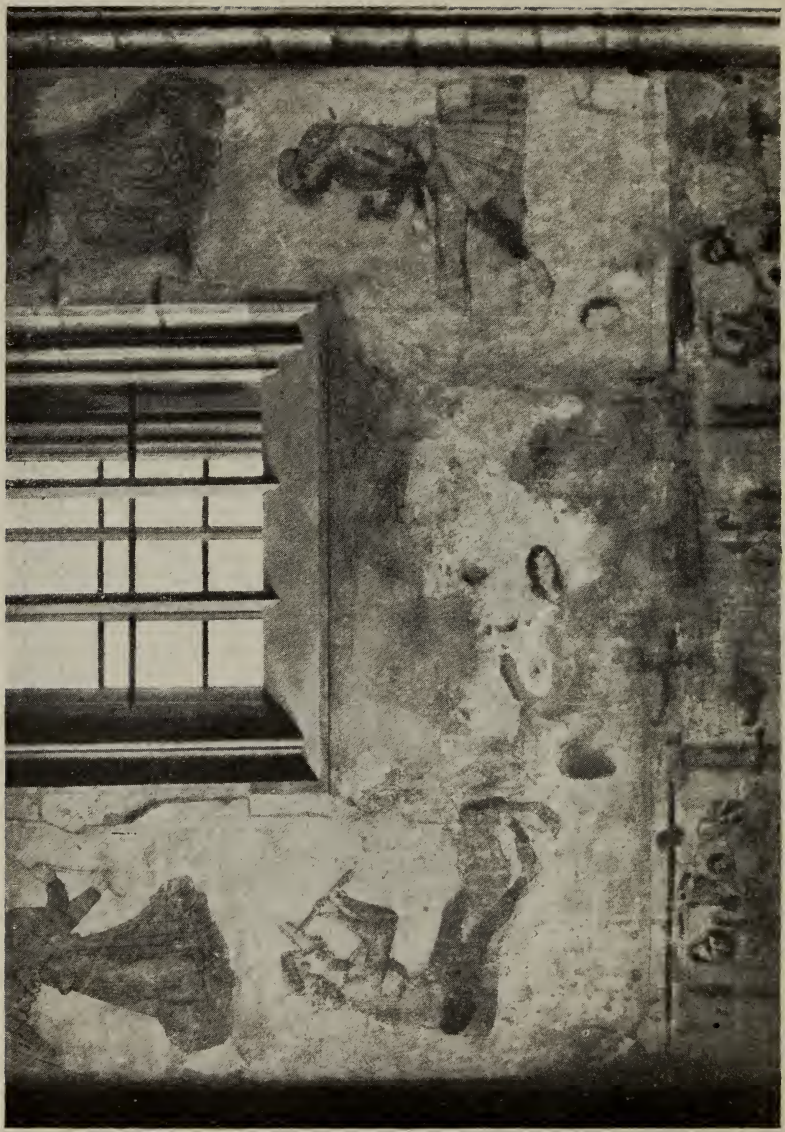

FRESKY BÝVALÉ KAPLE MINCÍŘSKÉ
na západní stěně zevní lodi u hlavního vchodu pocházejí z třetí čtvrtiny XV. stol. Zobrazují mincíře, který kladivem roztepává střížky na rovné pláty, jež mu tovaryš klade na kovadlinku. Vpravo sedí pregéř ve své stolici a vybíjí drobnou minci. Staršího původu je freska téže stěny, zobrazující níže utrpení Kristovo; pochází z doby předhusitské (kol r. 1420).

SV. P. BARBORA.

Zachované křídlo archy Jakubovy (vys. 1·49 m, šir. 0·60 m) s barokově polychromovaným, v lipovém dřevě řezaným renesančním reliefem (na stěně jižní předsíně) jest zbytek zničené archy hlavního oltáře z r. 1502, připisované dle popisu jesuity Kořínka řezbáři Jakubovi z Nymburka. Archa byla odstraněna r. 1673.

VNITŘNÍ BOČNÍ LOĎ SEVERNÍ S PATRONÁTNÍMI LAVICEMI a průhledem do ochozu k chorovým kaplím. Klenba vnitřních bočních lodí, založených před husitskými válkami, spadá do druhé doby stavební po r. 1481 a jest dílem mistra Hanuše. Stavitel volil pro ni motiv čtyrpaprskové hvězdy a téhož tvaru, avšak v libovolné úpravě, užil i v ochozu. Obnov. z r. 1902.

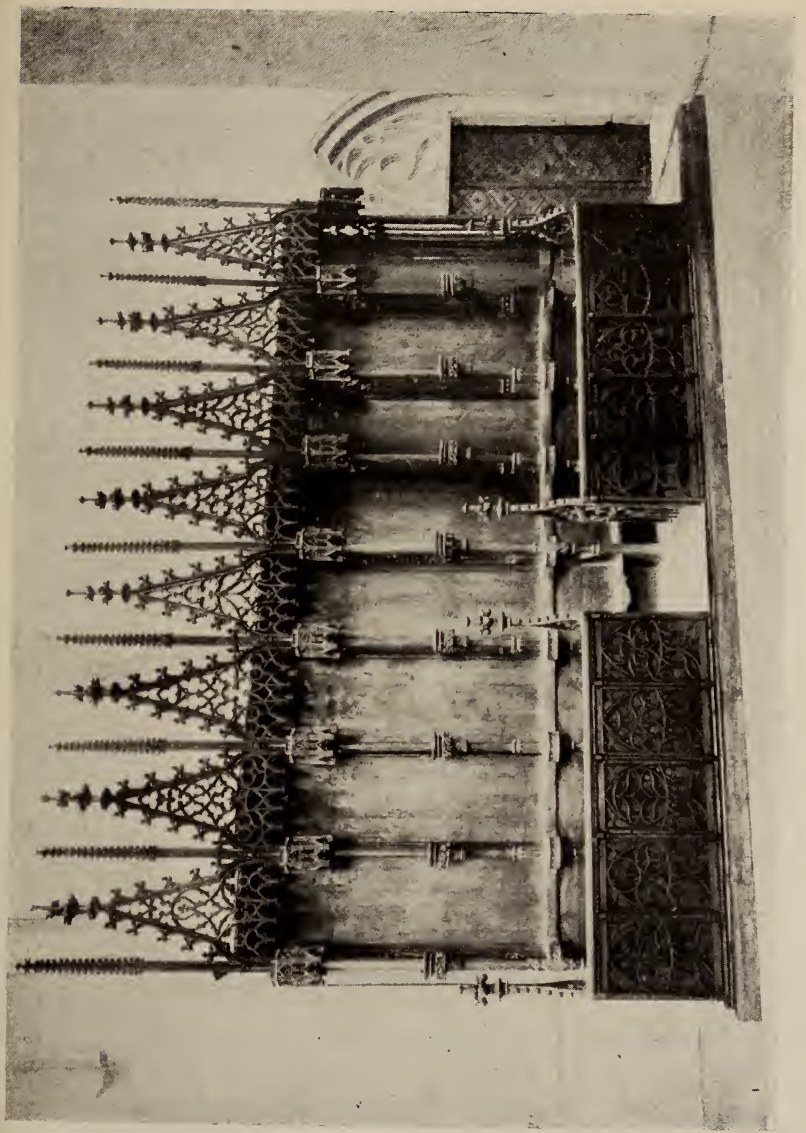

PATRONÁTNÍ GOTICKÁ LAVICE Z XV. STOL.
(řez. v lip. dřevě, původ. o dvou částech; delší o dél. 6·04 m, šíř. 1·93 m a výš. 5·50 m) jest zbytek původní výzdoby chrámové, dílo kutnohorské školy řezbářské. Podivuhodné jest bohatství virtuosně komponovaných kružeb v panelech poprsnice pulpitu, v osmi štíhlých štítech a baldachýnech. Obnov. v l. 1877—1879 řezb. J. Černým a truhl. Jos. Hrabákem.

DETAIL PATRONÁTNÍ LAVICE.
Konsoly s baldachýnky pro sošky a náplň střední přehrady mezi sedadly se stilisovaným bodláčím. Podobné náplně s révovím a dubem zdobí i obě boční stěny.

SOŠKY ANDĚLŮ Z PATRONÁTNÍ LAVICE
(z lip., nepolychrom. dřeva). Z figurální výzdoby chorových lavic zachovaly se na druhé, kratší části (o dél. 2·69 m) tři sošky andělů s nástroji umučení Páně. Štíhlé jejich postavy s ušlechtilým výrazem obličeje a měkkými řasami rouch stojí na ozdobných konsolách dělících stěn pod jemně pracovanými baldachýnky. Obnov. v l. 1877—1878 řezbářem J. Černým.

GOTICKÁ SOCHA MADONNY

(z lip. dřeva, vys. 1·25 m, nerestaurov.) na oltáři první severní kaple chorové pochází z konce XV. stol. Polychromie roucha, kovové žezlo a jablko jsou přídavky doby barokní, již patří i rudý, zlatem bohatě vyšívaný, aksamitový pláštík, věnovaný Madonně spolu s antipendiem hraběnkou z Trauttmansdorfů kol r. 1750.

OLTÁŘNÍ OBRAZ SV. VÁCLAVA
ve čtvrté chorové kapli svatováclavské pochází z doby obnovy kaple v druhé pol. XVII. st. a připisuje se Karlu Škrétovi, jehož strýc Pavel Škréta Šotnovský ze Závořic býval v Hoře úředníkem mince i mincmistrem. Kníže klečí před obr. Bohorodičky, nad nímž z monstrance svatozáří řine se světlo a oblévá tvář světcovu i postavu dvořenínovu s praporem svatováclavským.

SOCHA KLEČÍCÍHO HORNÍKA

(vys. 1·35 m, nerestaurov.). K uctění hornického stavu upevněna byla r. 1746 za patronátu jesuitů na pilíři jižní lodi tato dřevěná, polychromovaná socha hornika v cechovním slavnostním oděvu s hornickou holí a kahancem, jež nehledě k uměle řezané tváři, jest věrným podáním roucha cenným dokladem starohorského života. U nohou sochy model horního rumpálu.

BAROKOVÁ FRESKA V KAPLI SV. IGNÁCE Z LOYOLY
od J. Kováře z Prahy (z r. 1747) na stěně bývalé kaple havířské znázorňuje vidění sv. Ignáce po zranění při obléhání Pamplony. Nápis na stuze: Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios (slova Spasitelova: Proste tedy Pána žně, aby vyslal dělníky). Na podstavci slova žalmu: Convertentur ad Dominum omnes fines terrae (Obráceny budou k Pánu všechny končiny země).

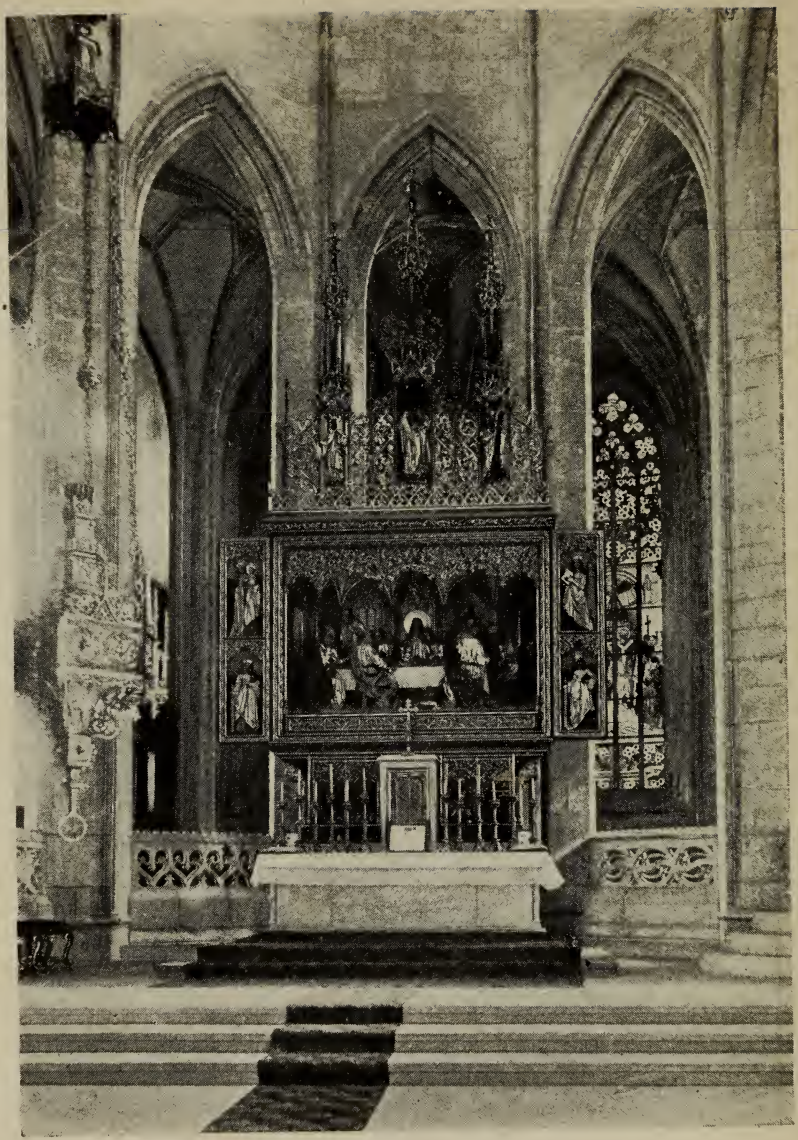

HLAVNÍ OLTÁŘ,
nové dílo restaurátorské činnosti (z r. 1906) s reliefním obrazem Večeře Páně, řezaným dle popisu Kořínkova a modelů J. Kastnera soch. Štěp. Zálešákem v Praze. Truhlář. a řezbář. práce od Ant. Hrabáka v Kutné Hoře.

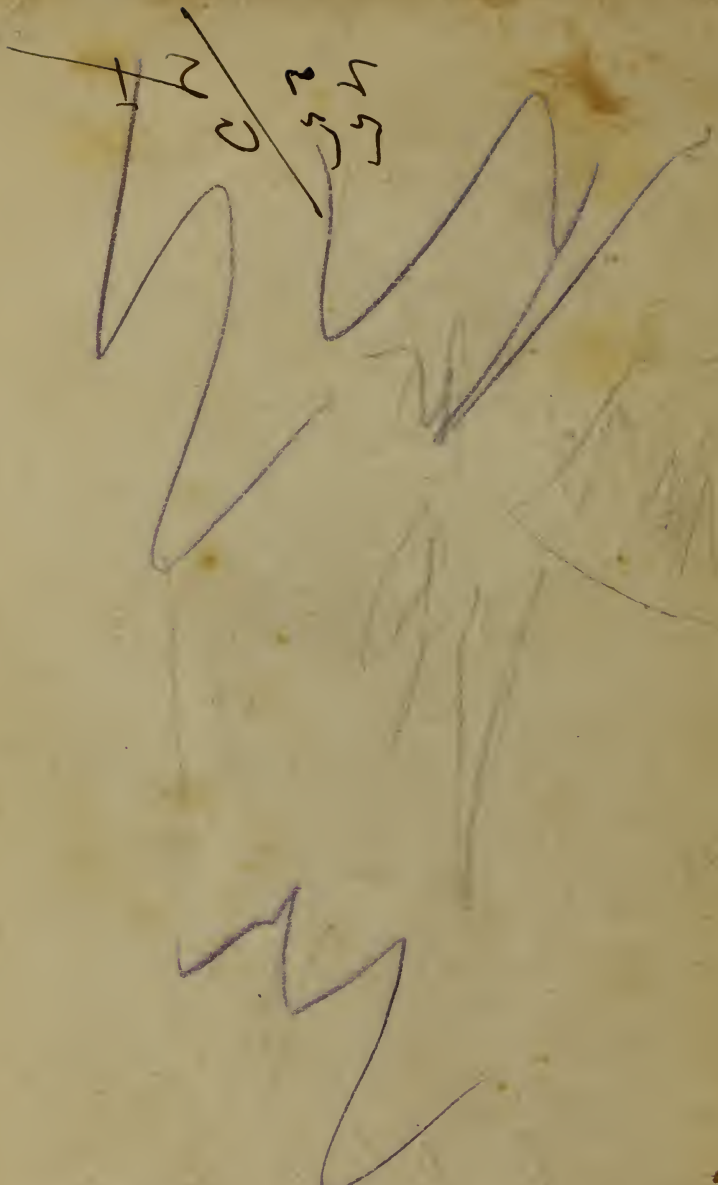

UMĚLECKÉ PAMÁTKY
vycházejí ve svazcích ve lhůtách měsíčních po K 1·50. – Na 10 svazků předplácí se K 15·20 i se zásilkou. — V Praze 1918